Technical and Bibliographic Notes / Notes techniques et bibliographiques

The Institute has attempted to obtain the best original copy available for filming. Features of this copy which may be bibliographically unique, which may alter any of the images in the reproduction, or which may significantly change the usual method of filming, are checked below.

L'Institut a microfilmé le meilleur exemplaire qu'il lui a été possible de se procurer. Les détails de cet exemplaire qui sont peut-être uniques du point de vue bibliographique, qui peuvent modifier une image reproduite, ou qui peuvent exiger une modification dans la méthode normale de filmage sont indiqués ci-dessous.

- [x] Coloured covers/ Couverture de couleur
- [ ] Covers damaged/ Couverture endommagée
- [ ] Covers restored and/or laminated/ Couverture restaurée et/ou pelliculée
- [ ] Cover title missing/ Le titre de couverture manque
- [ ] Coloured maps/ Cartes géographiques en couleur
- [ ] Coloured ink (i.e. other than blue or black)/ Encre de couleur (i.e. autre que bleue ou noire)
- [ ] Coloured plates and/or illustrations/ Planches et/ou illustrations en couleur
- [ ] Bound with other material/ Relié avec d'autres documents
- [ ] Tight binding may cause shadows or distortion along interior margin/ La reliure serrée peut causer de l'ombre ou de la distorsion le long de la marge intérieure
- [ ] Blank leaves added during restoration may appear within the text. Whenever possible, these have been omitted from filming/ Il se peut que certaines pages blanches ajoutées lors d'une restauration apparaissent dans le texte, mais, lorsque cela était possible, ces pages n'ont pas été filmées.

- [ ] Coloured pages/ Pages de couleur
- [ ] Pages damaged/ Pages endommagées
- [ ] Pages restored and/or laminated/ Pages restaurées et/ou pelliculées
- [x] Pages discoloured, stained or foxed/ Pages décolorées, tachetées ou piquées
- [ ] Pages detached/ Pages détachées
- [x] Showthrough/ Transparence
- [ ] Quality of print varies/ Qualité inégale de l'impression
- [ ] Continuous pagination/ Pagination continue
- [ ] Includes index(es)/ Comprend un (des) index

Title on header taken from:/ Le titre de l'en-tête provient:

- [ ] Title page of issue/ Page de titre de la livraison
- [ ] Caption of issue/ Titre de départ de la livraison
- [ ] Masthead/ Générique (périodiques) de la livraison

- [x] Additional comments:/ Commentaires supplémentaires: Text in Ukrainian.

This item is filmed at the reduction ratio checked below/ Ce document est filmé au taux de réduction indiqué ci-dessous.

10X		12X		14X		16X		18X		20X		22X		24X		26X		28X		30X		32X
						✓																

The copy filmed here has been reproduced thanks to the generosity of:

National Library of Canada

The images appearing here are the best quality possible considering the condition and legibility of the original copy and in keeping with the filming contract specifications.

Original copies in printed paper covers are filmed beginning with the front cover and ending on the last page with a printed or illustrated impression, or the back cover when appropriate. All other original copies are filmed beginning on the first page with a printed or illustrated impression, and ending on the last page with a printed or illustrated impression.

The last recorded frame on each microfiche shall contain the symbol → (meaning "CONTINUED"), or the symbol ▽ (meaning "END"), whichever applies.

Maps, plates, charts, etc., may be filmed at different reduction ratios. Those too large to be entirely included in one exposure are filmed beginning in the upper left hand corner, left to right and top to bottom, as many frames as required. The following diagrams illustrate the method:

L'exemplaire filmé fut reproduit grâce à la générosité de:

Bibliothèque nationale du Canada

Les images suivantes ont été reproduites avec le plus grand soin, compte tenu de la condition et de la netteté de l'exemplaire filmé, et en conformité avec les conditions du contrat de filmage.

Les exemplaires originaux dont la couverture en papier est imprimée sont filmés en commençant par le premier plat et en terminant soit par la dernière page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration, soit par le second plat, selon le cas. Tous les autres exemplaires originaux sont filmés en commençant par la première page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration et en terminant par la dernière page qui comporte une telle empreinte.

Un des symboles suivants apparaîtra sur la dernière image de chaque microfiche, selon le cas: le symbole → signifie "A SUIVRE", le symbole ▽ signifie "FIN".

Les cartes, planches, tableaux, etc., peuvent être filmés à des taux de réduction différents. Lorsque le document est trop grand pour être reproduit en un seul cliché, il est filmé à partir de l'angle supérieur gauche, de gauche à droite, et de haut en bas, en prenant le nombre d'images nécessaire. Les diagrammes suivants illustrent la méthode.

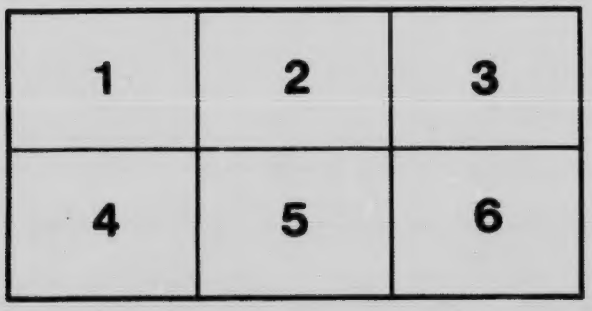

ПРО ПОХОДЖЕНЄ ЛЮДИНИ

(Після книжки Бельше'го)

Ціна 15 ц.

НАКЛАДОМ 'УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ'
Вінніпеґ, Ман.
1919.

ПРО ПОХОДЖЕНЄ ЛЮДИНИ

(Після книжки Бельше'го)

Ціна 15ц.

НАКЛАДОМ "УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Вінніпеґ, Ман.
1919.

GN281
B35
1919
P***

890890

ПРО ПОХОДЖЕНЄ ЛЮДИНИ.

Справа, про яку будемо говорити в сїй розвідцї, є дуже важною і інтересною для кождого чоловіка, кождий повинен мати про сю справу ясне понятє. Ум людський відзначає ся тою власністю, що бажає пізнати близше всї річи, що його окружають, досліджує причини усего, ставить собі питаня: що то є? Звідки взяло ся? Завдяки сїй властивости свойого ума, чоловік дав вже собі дуже богато цікавих відповідий на дуже много того рода питань: знає вже, що блискавиця і грім не є ознакою гнїву божества, а лише виладованєм електричности, зьвізди не є вікнами в небі, а лише величезними, подібними до нашої землї кулями, що висять в незміряних просторах всесьвіта.

Чоловік здобував собі щораз більше таких природних відповідий, а окружаючий його сьвіт ставав ся для него щораз більше зрозумілим. Одначе з усїх тих питань мабуть найцікавійшим є те, з котрим чоловік звернув ся до самого себе: ким я є? Звідки я взяв ся? І по довших пошукуванях людський ум найшов на се питанє просту і природну відповідь і тепер знає вже, що він не є глиняною фіґурою, зліпленою від-

разу руками божества, а тільки результатом дуже чисельних і довго формуючих ся перемін. Про ті переміни і пошукуваня відповідий будемо власне говорити в сій книжочці.

З пізнаваня свого окруженя, з вишукуваня тих природних відповідий, має чоловік користи не лише для свого ума, його погляд на окружаючий сьвіт стає не лише яснійшим, але він і практично зискує дуже много.

Цілий цивілїзаційний добуток, чим нинїшний чоловік так дуже гордить ся, опирає ся власне на пошукуваню відповіди на сї основні питаня: що то є? звідки взяло ся? А які-ж практичні користи маємо з того, що ми довідали ся, звідки взяв ся чоловік на землї? Маємо — і то дуже важні користи. Як дальше побачимо, наука про походжене людини поборює кастові пересуди, всякі вивисшуваня одних людий понад других, виказуючи однакове походжене всїх людий на цілій земській кулї, природне братерство всїх рас і народів.

Як завсїгди правдива наука, так і наука про походжене людини є опокою, на якій опирає ся всякий поступ. Длятого то її знане є конечним для борців поступу і то в першій лінії.

Найдавнїйші відомости, які маємо про чоловіка на землї, про його вигляд і дїла не пере-

ходять яких кілька тисяч літ. Єсли-ж бажаємо поглянути дальше взад, то бракує нам карт в книзї історії, усе є покрите темною занавісою. Найстарші египетські памятники, найдавнїйші біблїйні перекази не виходять поза границю тих кілька тисяч літ.

А прецїнь тих кілька тисяч літ, то заледви малесенький дріб в порівнаню з тим великим часом, який пережив вже людський рід на земській кулї. Знаємо про се не з писаної історії, але з викопалин, зі знайдених в ріжних покладах землї людських костий.

А як малесенькою є та доба часу, підчас якої жили люди, що вміли вже оставити по собі якісь слїди будівлї або знарядя, супроти тих мілїонів літ, що були конечними для розвою такої маси преріжних зьвірят, ростин і самого чоловіка! Відомо одначе нам, що все, що жиє на земській кулї, від найменшої ростинки і хробачка аж до чоловіка, не найшло ся на землї готове відразу, але розвивало ся, змінювало ся поволи, постепенно, переходило ріжні доби розвою. І чоловік також підлягав і підлягає тому загальному законови безперестанного розвою, безнастанних змін; він також не відразу був таким, яким бачимо його на землї нинї. Ми бажаємо власне дальше представити ті зміни, яким

підлягав чоловік, побачити, під якими постатями скривав ся, переживаючи разом з мамою-землею ріжні доби розвою, заки став ся таким, яким знаємо його сьогодня.

Мати-земля пережила від свого початку дуже много а много змін. А часу на се мала досить, бо аж міліони літ! Учені поділили дотеперішне житє землї на кілька частий, на так звані доби. В кождій з тих діб бачимо на земли инші краєвиди, инші зьвірята і ростини, инші условини підсонч, инший поділ суш і вод.

З найдавнїйшої доби житя землї (зве ся вона добою перворядовою) походять нпр. поклади камінного угля, з яких власне нинї користаємо. Є се скаменїлі останки давних дерев, великих папоротий, з яких творили ся лїси, що покривали тодї поверхню землї.

Після сего наступила доба, коли на землї жили великі ящурі, декотрі так великі, як нинїшні конї, або й більші. Добу сю названо добою другорядовою або добою ящурів.

В добі слїдуючій (треторядовій) ті краї, що находять ся в нинїшній Европі, мали таке горяче підсонє і такі менше-більше зьвірята і ростини, як нинїшна підзворотникова Африка. Так сеся як і инші доби тревали тисячі, а навіть міліони літ.

Доперва по сій добі наступила доба четверторядова, що тягне ся по нинїшний день, і обнимає також перебіг історичного житя людства.

В добі четверторядовій підсонє, ростини і зьвірята стають ся вже щораз подібнїйші до нинїшних, хотяй в початках доби ще дуже ріжнять ся від знаних нам нинї.

Отже по короткім перегляді розвою самої землї можемо перейти до пошукуваня на нїй слїдів чоловіка, до питаня, в котрій з діб її житя находимо незбиті докази істнованя чоловіка.

Пічнемо отже від доби наймолодшої, четверторядової. Ми сказали, що підсонє, ростини і зьвірята в сїй добі стають ся щораз подібнїйшими до нинїшних. Одначе істнує тут і виняток. Іменно в добі четверторядовій був такий час на землї, коли цїла нинїшна Европа мала підсонє дуже строге, подібне до того, яке нинї маємо в Сибірі, коли поверхню землї покривали леди і снїги. Зі зьвірят жили тодї в наших краях великі слонї покриті довтого, яке маємо нинї в Сибірі, коли поверхню напевно, бо в снїгах сибірських вдало ся недавно найти такого мамута, добре перехованого, як рівнож і богато костий найдених в покладах

землї з тих часів сьвідчить про істнованє там мамутів. Крім мамута находимо кости великого медведя і инших зьвірят. Але для нас найцікавійшим є факт, що в печерах побіч костий мамута і медведя (так званого печерного) находять ся і кости людий. Є се незбитий доказ, що в тім часї, в тій ледовій добі землї, жив вже на нїй разом з мамутами і печерними медведями також і чоловік. Чоловік сей мешкав рівнож в печерах і вмів вже виробляти собі камяні топірцї і иншу камяну збрую, якою боров ся з великими зьвірятами. Мусимо отже припустити, що перед тим чоловіком жили вже на землї инші люди, що стояли на низшім степени розвитку; бо щоби собі виробляти камяне оруже, на се треба вже певного розвитку. Отже ті предки мусїли жити на землї єще давнїйше як в добі ледяній, може під кінець доби треторядової. Але про них поговоримо пізнїйше. Люди з ледяної доби вміли споряджувати не лише камяне оруже, але знали ся вже і на рисунку, стреміли окрасити собі житє штукою. Бачимо се з оставших ся на стїнах печер рисунків, що правда, дуже ще невдачних.

Хотяй чоловік з ледяної доби був вже на стільки розвинений умово, що самий виробляв собі оруже і пробував рисувати, то все таки ріж-

нив ся і то дуже богато від нинїшного чоловіка внїшним (зверхнїм) виглядом. Мусїв мати грубші почерки твари, а і вигляд чашки трохи відмінний. Не є се тільки припущенє, але певні дані оперті на останках, викопаних з печер. В р. 1856 в місцевости Неандерталь під Дісельдорфом робітники очищуючи якусь печеру, найшли цїлий людський кістяк. Надійшов на се місцевий лїкар, др. Фільрот, і порадив відіслати сей кістяк до музею в містї Бон, де і по нинїшний день можна його оглядати. Чашка з того кістяка має сильно висунені кости над очними ямами, і инші цїхи, якими ріжнить ся від чашок людий, що замешкують нашу землю нинї. На сїй основі много учених припускали відразу, що се є останки чоловіка з ледяної доби, а ріжницї в чашцї є доказом, що тодїшні люди мали чашки збудовані инакше, як нинїшні. Але се слушне твердженє стрінулось з опором зі сторони славного нїмецького ученого Вірхова, який збадавши найдений кістяк заявив, що се не є дуже давні останки, але що чоловік, до котрого сей кістяк належав, мусїв переходити ріжні слабости, що власне й змінили вигляд його костий, головно чашки. Повага Вірхова як ученого була так великою, що через довгий час нїхто не важив ся заперечити його думку. А одначе

заперечили сему очевидні факти. В р. 1887 др. Фрейпонт найшов в французькій печері Spy людський кістяк разом з чашкою, цілковито подібний до кістяка з Неандерталю, а незадовго після того найдено в місцевости Крапіна, в Хорватії, такі самі кости зі змінами цілковито відповідаючими також будові кістяка з Неандерталю. Годі припустити, щоби в ріжних місцевостях найдені кістяки належали до людий, що хорували цілковито на ті самі слабости! Побідила отже думка, що є се кістяки людий з ледяної доби, а зміни в чашці походили не з причини слабостий, а мали їх всї тодїшні люди.

Фактом отже є, що будова чашки і взагалї зверхній вигляд давного чоловіка був в порівнаню дещо відмінний від будови чоловіка нинї жиючого. Знаємо, що ледяна епоха була в четверторядовій добі, а се було не так дуже давно. А колиб ми захотїли цофнутись ще дальше взад і пошукати слїдів людського житя в добі трерядовій?

Не стрічаємо ся з великими трудностями, єсли ограничимо ся до другої половини треторядової доби. Знаємо, що в тих часах жив в Европі рід слоня, що був ще більший від мамута (Elephas meridionalis), а останки його находимо в земних покладах, що відповідають сїй добі. А

біля останків сего слоня-велитня удало ся найти також і камяне оруже, що власне сьвідчить про житє чоловіка в тих давних часах, і то до певної степени розвиненого вже умово, бо вміючого виробляти камяне оруже. Степень його розвитку мусів одначе бути низшим, чим у чоловіка з доби ледяної, позаяк знаряде є оброблюване гірше і дуже просто.

Коли схочемо шукати слідів чоловіка в виді людських костий і знарядя ще давнійше, в першій половині треторядової доби, то слідів таких зовсім вже там не найдемо. Чи з сего можемо вже вносити, що в тих часах не було на землї єства, яке дало би початок людині? Такий осуд був би дуже поверховний. З одного боку за час тих много тисяч літ і століть останки людського предка з тих часів могли улячи цілковитому знищеню, з другого-ж знова, мусимо звернути увагу і на те, що коли би навіть ті останки зберегли ся до нині, то прецінь моглибисьмо не пізнати в них останків чоловіка, але взяти їх за кости якогось зьвіряти, бо вони аж так далеко могли би ріжнити ся від костий нинїшного чоловіка. Бачилисьмо прецінь, що вже чашка чоловіка з ледяної доби дуже ріжнила ся від чашки нинїшних людий. А не забуваймо, що від доби ледяної до першої по-

ловини доби треторядової, треба цофнутись знова на міліони літ взад і через той час кости взагалї, а чашка особливо, могли значно віддалити ся від найдавнїйших своїх форм. Те саме можна сказати і про зверхнїй вигляд того єства. І тому не зробимо ошибки, єсли приймемо за останки єства, з якого розвинув ся нинїшний чоловік, такі кости, що ріжнять ся навіть дуже від костий нинїшних людий. А такі кости дїйсно найдено в покладах землї, що походять з першої половини треторядової доби. В тих часах на острові Яві лучали ся дуже часті вульканїчні вибухи, що прикривали лявою і верствами попелу все те, що тодї жило на тім острові. Отже в 1891 роцї французький учений Діубуа, розкопуючи на острові Яві, в місцевости Трініль сї поклади ляви і попелу, найшов між ріжними кусками костий ріжних зьвірят, також трохи костий подібних до людських; була між ними і чашка. Але ся чашка була далеко менше подібною до чашок нинїшних людий, нїж чашка з Неандерталю, чашка чоловіка з ледяної епохи.

Сей французький учений розслїджуючи близше спостеріг, що найдена ним чашка в Трініль є дуже подібною до чашок деяких малп, а головно до так зван. ґібона, що жиє нинї в полуд-

невій Азії. Ґібон належить до малп, що є подібні до чоловіка і тому їх називає ся малпами чоловікоподібними. Крім ґібона до таких малп належать ще: ґориль, шимпанс і оранґутан. Чашка єства, яку найшов учений Діубуа була найбільше подібною до чашки ґібона, отже може був се таки прямо ґібон? На таку одначе відповідь не можемо згодитись з тої причини, що мізок того єства мусів бути значно більший від мізку ґібона, коли зміряно чашки що до їх вмістимости. Поміри сї доказали, що мізок згаданого єства що до своєї величини був трохи менший від мізків нинї живучих диких Австралїйців, але за те більший від мізку ґібона. Все-ж таки мусимо згодити ся з тим, що в першій половинї треторядової доби жило на землї єство подібне і посвоячене з чоловіко-подібними малпами і що з того єства повстав чоловік з ледяної доби, а тим самим і нинїшні люди. За доказ того близького посвояченя людського єства з чоловікоподібними малпами може служити нам дуже цікаве явище, досліджене нїмецьким ученим Фріденталем і другими.

Знаємо, що кров чоловіка і зьвіряти складає ся з течі, званої суровицею крови, і з червоних і білих кульочок (кружочків), що пливають в тій крови. Учені переконались, що єсли яко-

мусь зьвіряти защепимо кров иншого зьвіряти, то се не вийде йому на здоровлє, а наоборот, ся суровиця буде для него трутиною, від якої дістає корчі а навіть гине. Так діє ся, єсли приміром, защепимо суровицю крови пса до крови кота або крілика, або взагалї до крови якогось зьвіряти, що не має близького посвояченя з псом. Єсли-ж суровицю крови пса защепимо зьвіряти близько з псом посвояченому, приміром вовкови, то се не буде мати ніяких лихих наслїдків, а єсли що і буде, то в дуже малій мірі.

Показало ся, що защеплене суровиці людської крови ґорилеви або иншій чоловікоподібній малпі цілковито не шкодить, як рівнож не шкодить чоловікови, єсли до його крови защепить ся суровицю крови котроїбудь з тих малп. Се є отже незбитим доказом, що чоловік находить ся в близькім посвояченю з чоловікоподібними малпами. Домішка людської крови до крови малп низшого ґатунку від чоловікоподібних була трутиною, бо сї малпи є дуже віддалені від посвояченя з чоловіком.

Дійшлисьмо отже до того переконаня, що чоловік находить ся в близькім посвояченю з чотирома родами чоловікоподібних малп. А єсли воно так, то може котрийсь із сих родів є нашим предком? А може чоловік, про істнова-

нє котрого довелисьмо в другій половині третоpядової доби був ще ґорилем, шимпансом, орангутаном або ґібоном в першій половині тої доби?

Коли одначе приглянемо ся близше кождому з тих чотирох ґатунків чоловікоподібних малп, то ніякий з них не має таких ціх подоби до чоловіка, щоби його можна взяти за безпосередного предка людського єства. Одні мають дуже короткі передні кінчини, що пригадують близько руки чоловіка, але зате чашка їхня є надто зьвірячою; инші знова мають чашку зближену більше до людської, та зате передні кінчини дуже довгі, які не можна порівнати до тих, що їх мало єство з першої половини третоpядової доби, котре дало початок чоловікови, і котрого останки віднайшов Діубуа в Трініль, на острові Яві.

Такими дуже довгими раменами визначає ся ґібон, котрого на основі инших ціх уважають за найбільше посвояченого з чоловіком. Ґібон більшу часть свойого житя перебуває на деревах і власне сї довгі рамена облекшують йому драпанє ся по галузях. Коли одначе мусить зійти на землю, тоді ходить тільки на двох ногах, і се ще більше приближує його до чоловіка.

Крім того ґібон під зглядом умовим стоїть

далеко близше чоловіка чим инші ґатунки чоловікоподібних малп і є від них лагіднійший. Але що тоді зробити з тими довгими раменами? Чи думати нам, що первісний чоловік, а радше його предок з першої половини треторядової доби мав такі довгі рамена? Та на се-ж не позволяють нам факти кістяка найденого на острові Яві! Отже може давний людський предок не був цілковито одною з тих чоловікоподібних малп, а відрубним єством і тільки до ґібона подібним?

А може всї чоловікоподібні малпи і чоловік походять від сего загадочного єства з Тріниль? Можливо се сини одного батька, сини, що розійшли ся в ріжні сторони, в ріжні житєві обставини і завдяки сему затратили спільну подобину до себе? З тих синів два брати: ґібон і чоловік найменше віддалили ся від себе і свойого батька, заховали найбільше цїх свійства. Та добре, але що-ж з тими довгими раменами? Чи батько їх мав також такі рамена і в спадщинї віддав їх синови-ґібонови, чи може є се власний набуток сего послїдного? На сю загадку кидає сьвітло цікаве явище, загальне в цїлім зьвіриннім сьвітї. Явище се полягає на тім, що всї молоді зьвірята є далеко подібнїйші до предків свойого роду, до зьвірят, від яких виводять своє похо-

джене, чим зьвірята дорослі. Знаємо, приміром, що риби належать до тих зьвірят, що появились на землї вчаснїйше, чим жаби. Отже молода жаба має далеко більше подібности до риби, чим до жаби, що віддихає лехкими. Зьвірята в своїм розвитку від зародка до дорослого осібняка переходять в меншій мірі менше більше ті самі дороги, що й цїлий рід в своїм розвитку від ґатунку низшого до висшого. Явище се назвав учений Гекель "основним законом біоґенетичним" (розвоєвим). На основі сего закона бачимо, приміром, що молодий ґориль або шимпанс є далеко подібнїйший до чоловіка, чим ґориль старий, дорослий. Що се може означати? А означає воно те, що чоловікоподібні малпи мусїли мати предка, що був подібнїйший до чоловіка, чим вони самі. Найбільше цікавим є одначе факт, що молодий ґібон ще ненароджений має в нутрі матери рамена цїлковито не за довгі, а доперва аж в старшім віцї починають йому дуже виростати. Значить, се після висше згаданого закона, що і той предок ґібона або наш малпочоловік (так назвав Діубуа єство, кости котрого найшов на острові Яві) не мав таких довгих рамен. Але знаємо вже з попередньо сказаного про те, що був він досить подібний до нинїшного чоловіка. Тільки довгі рамена пере-

шкаджали нам взяти його за предка людського ґатунку, але тепер бачимо, що сих довгих рамен він ніколи не мав в нутрі матери.

З усего, про що досї говорилисьмо можна вивести, що в першій половинї треторядової доби істнувало на землї єство подібне до чоловікоподібних малп, найбільше одначе до ґібона, але з другого боку подібнїйше, чим вони, до нинї живучих людий. Від сего самого єства походять одначе і нинїшні чоловікоподібні малпи, котрі тільки завдяки иншим условинам житя прибрали инший вигляд, иншу дорогу розвитку. Отже чоловік і чотири ґатунки малп: ґориль, шимпанс, оранґутан і ґібон — є немов пять братів і синів одного батька, того малпочоловіка, останки котрого найдено в Тріниль. А що сей малпочоловік був далеко подібнїйший до нинїшних людий, чим ті ґатунки малп, то можемо сьміло, з цїлою науковою певністю знати: малпи походять від людського єства, а не людське єство від малп, як то звичайно говорить ся! Зрештою — є се все одно, бо як побачимо дальше, сей малпочоловік мусить виводити свій рід не від кого иншого, а лише від малп найбільше правдивих. Заки підемо дальше в своїх пошукуванях за предками чоловіка, мушу звернути увагу на один цікавий факт, що потвердить на-

ші припущеня що до посвояченя чоловіка з малпячим родом. Кождий знає, що малпи є покриті буйним волосом, що майже є ним цілі покриті. Виходить отже, що таким був і малпочоловік віднайдений на острові Яві. Пригадаймо собі отже той основний закон Гекеля, що говорить, що молоді зьвірята подібнійші до родових предків, чим осібняки дорослі, але візьмім рівночасно й під розвагу факт, що плід людський в нутрі матери має також досить великий волос в перших своїх місяцях, а і зазає аж пізнійше. Є се цікавий і важний доказ, що промовляє в користь наших доказів.

Йдім тепер дальше і шукаймо ще більше предків людської істоти. З попередних виводів знаємо, в якім напрямі маємо звернути наші пошукуваня. Предків чоловіка мусимо шукати в родині малпи, серед істот поставлених низше від чоловікоподібних малп. Наука про зьвірята вчить нас, що низше чоловікоподібних малп є малпи ще низших ґатунків. Є їх дуже много і то найріжнороднійших. Про се ми мали нагоду переконатись нераз в зоольоґічних городах.

Одначе з усіх тих родів найблизшою до вигляду чоловіка є гарна американська малпа, яку звуть капуцинкою. Малпа ся жиє прецінь

сьогодня, і чи знаємо, що вона мала своїх представителів в перших часах треторядової доби, коли то з неї міг виродити ся сей славний малпочоловік, або йому подібне єство? Отже іспанський учений Амеґіна, найшов в земних покладах, що належать до початків треторядової доби, а находять ся в Патаґонії (полуднева Америка), останки зьвірятка не тільки дуже зближеного до сьогоднішної малпки капуцинки, але з вигляду чашки навіть подібнійшого до людської істоти. Се вдарило нашого ученого до тої степени, що він навіть назвав сю істоту "гомункулюс", що означає в латинській мові "чоловічок."

Єсли все те, до чого дійшлисьмо, не задоволить нас і коли схочемо шукати дальше предків чоловіка, то вже знаємо тепер,що мусимо шукати їх там, де предки малп взагалї находять ся. В науцї про зьвірята учені поставили низше від малп, одні за другими ріжні ґатунки зьвірят: малпозьвірі, лилики, драпіжні і т. д. Не можемо одначе думати, щоби чоловік мусїв переходити через всї ті форми, заки дійшов до форми малпи. Вигляд чашки і спосіб уложеня зубів не позваляє припускати, щоби малпи, приміром, мусїли переходити через вигляд мясоїдних або копитних зьвірят.

В початках треторядової епохи крім згаданих малп і инших зьвірят, стрічаємо вже всї роди ссавців, отже: копитні, гризуни, мясоїди і т. д. Заходить отже питанє, відки взяли ся всї ті зьвірята і в якім відношеню стоять вони до малп і до чоловіка? Відповідь на се цікаве питанє дають нам знова кости, що вже кілька разів розвязували найтруднїйші загадки. Іменно в двох місцевостях: у Франції, в місцевости Серней і в Новім Мексику, в Америці, найдено кости ссавців, які мусїли жити в початках треторядової доби. Зьвірята сї мали таку будову чашки і цїлого кістяка, що від них могли легко взяти початок ріжні ґатунки зьвірят: і мясоїди, і копитні, і гризуни і т. д., єсли припустимо ріжні дрібні зміни, цїлковито можливі завдяки ріжним условинам житя. Від сего ґатунку ссавців мусїли взяти початок і малпи. Сей ґатунок можемо порівнати з пнем дерева, а ріжні родини зьвірят, що від него походять, з галузями того дерева. Одна з тих галузий — се драпіжні, друга — копитні, инша знова переформувала ся в єства подібні до малп. Але се не могло стати ся відразу. Мусїв істнувати якийсь перехід, бо були дуже великі ріжниці між ссавцями, яких кости найдено в Серней, і малпами. Дїйсно находимо таку ґрупу зьвірят, які не-

мовби містком лучили сї два віддалені ґатунки. Представителї сеї ґрупи жиють ще і нинї на земли хотяй може в зміннім трохи виглядї. На островах Сунд стрічаємо мале зьвірятко на високих ніжках, подібне до малпки. Зьвірятко се жиє в лїсах, на деревах, а називає ся Тарсіюс спектрум і належить до великої громади малпозьвірів. Отже сї малпозьвірі лучать сю згадану ґрупу зьвірят з Серней з дїйсними малпами. Найблизше посвоячене лучить малпозьвірів з малою американською малпою капуцинкою, про яку ми говорили вже повисше. Маємо незбитий доказ сего посвояченя.

Хто бачив порід у людини або у котрогобудь з зьвірят ссучих, той знає, що се є гнїздо (місце, містище) або ложиско.

Є се кровоносний сплет, що причеплює до матицї плід і живить його кровю матері. Отже один з учених, Селєнка, доказав, що гнїздо (ложиско) творить ся цїлковито в однаковий спосіб як в чоловіка, так і в ґібона та оранґутана. Знова малпи низшого ґатунку не можуть в сїм випадку зрівнати ся з чоловікоподібними малпами. У згаданої малпки капуцинки відбуває ся се далеко в простїйший спосіб, але за те цїлковито подібно до способу твореня ся гнїзда у малпозьвіра Тарсіюс спектрум. Отже від

малпочовіка (малполюда) веде нас дальше така дорога взад: малпи низші, малпка капуцинка, Тарсіюс спектрум, а властиво подібне до него малпозьвіря і нарешті ґатунок зьвірят ссучих (ссавці), кости яких найдено в Серней і в Новім Мексику.

А тепер запитаймо, звідки взяв ся сей послідний ґатунок зьвірят на землї?

Знаємо, що ґатунок сей жив в початках треторядової доби, єсли отже хочемо шукати його предків, то мусимо цофнути ся до попередної другорядової доби. З оставших костий знаємо, що тодї земешкували землю головно великі ящурі або гади. Одні з тих великанських ящурок пливали в водах океанів, инші знова пасли ся на надбережних луках, а були і такі, що лїтали у воздусї, немов величезні птахи. З сих послїдних й витворили ся правдиві птахи. Доказом сего знова найдені кости одного з таких ящуроптахів, які дали початок птахам, а були рівночасно гадами. Але не всї ящурі переродили ся в птахів, деякі з них дали початок цїлковито иншим зьвірятам, предкам тих ссавців, останки яких найдено в Серней і Новім Мексику. Розумієсь, що й в сїм випадку не обійшло ся без переходових форм, бо не було се таке просте посвоячене. Рівночасно з великими ящура-

ми жили на земли і ссавці (ссавцями називають ся ті зьвірята, що кормлять свої малі грудьми) хотяй низших ґатунків, бо висші ґатунки стрічаємо доперва в добі треторядовій. Головним представителями ссавців в другорядовій добі є так звані мішкуни (або мішковаті), до котрих зачисляє ся і нині жиючий ще канґур. Мішкуни носять таку назву тому, що самиці сеї родини зьвірят родять своїх малих в стані недозрілім і носять їх відтак в фалді скіри, щось ніби в роді мішка. В сім мішку находить ся молочна бородавка, яку ссе мале. Отже всї ссучі зьвірята і чоловік походять від таких "мішковатих" предків, бо всї вони мають в околиці грудних бородавок певні вказуючі знаки, що колись в давних поколїнях мусїв істнувати там рід мішка.

Шукаймо дальше, може найдемо ще низших предків чоловіка?

Звернїм увагу на один факт. Ще до тої пори, заки вспіють образувати ся бородавки, людський зародок має вже в лонї матері завязки молочних залоз. А що після права Гекля, зародок переходить такі самі переміни як і предки цїлого роду людського, то серед тих предків мусїли бути такі зьвірята, які не маючи ще молочних бородавок, мали вже образовані молочні залози. Такі зьвірята жиють ще й нинї. До

них належить дивне зьвіря, що зве ся дзьобаком і жиє в австралійських водах. А й на суші в Австралії жиє одно таке зьвіря, що називає ся кольчаткою. Зьвірята сї не мають грудних бородавок, а молоко у них сочить ся з залоз через подіравлену в сїм місци скіру просто до губи маленьких.

Для нас є важним факт, що дзьобак і кольчатка не родять живих малих, а зносять яйця в болонцї подібно як гади. Се доводить до близького посвояченя сих зьвірят ссавців з низшою ґрупою, іменно, з гадами, представителями котрих є і ящірки.

Ті доходженя зближають нас до відшуканя предка чоловіка в видї ящурів, що замешкують кулю земську підчас другорядової доби.

Ще инші характеристичні цїхи доводять, що дзьобаки і кольчатки, а властиво жиючі зьвірята з другорядової доби і подібні до нинїшних дзьобаків є близько посвоячені з низшою ґрупою зьвірят від ящірок, іменно з плазунами, до котрих належать сьогоднїшні жаби, саляндри і т. д. Бачимо отже, що ті стародавні зьвірята ссавцї, дзьобак і кольчатка, є в посвояченю і з гадами і з плазунами. Мусимо отже припустити, що в тих давних часах жили на землї зьвірята, що лучили в собі цїхи гадів і плазунів.

Що в дійсности так було, бачимо з сего, що по нинішний день живе ще зьвірятко, яке лучить в собі ціхи салямандри і ящірки, отже плазуна і гада. Є ним т. зв. мостова ящірка, або гатерія, що жиє в Новій Зеляндії.

Полишім тепер добу другорядову і цофнім ся знова на пару мілїонів лїт взад. Находимо ся отже в добі першій, в добі, що є колискою всякого житя на землї. В покладах з сеї доби найшли учені останки тільки одного ґатунку хребетних, а іменно риб. Висших зьвірят від них в сій добі не було ще, були самі низші. З сего бачимо, як дуже довгою мусїла бути ся доба, єсли за сей протяг вспів розвинутись вже так високий ґатунок зьвірят, як риби. Де-ж одначе шукати нам тут предків чоловіка? Чи можливо припускати, щоби він крив ся колибудь під виглядом риби? Хотяй нам буде видаватись дивним трохи, одначе факти дають нам на се потакуючу відповідь. Так, чоловік був також і рибою!

Маємо незбитий доказ і то знова в тім основнім розвоєвім праві Гекля.

Знаємо, що риби ріжнять ся від других хребетних зьвірят передовсїм тим, що не віддихають лехкими, але зявами. Зявами називаємо щілини в основі голови, через котрі перепливає

вода і лишає потрібний до віддиху ґаз, що зве ся кисень. Замість рук або ніг, риба має плавці і се також ріжнить її від инших зьвірят. А відомо прецінь, що людський зародок в лоні матері має також на шиї щілини, що відповідають рибячим зявам і доперва пізнійше сї щілини щезають. Заки зародкови повстануть руки і ноги, він також має щось ніби в роді рибячих плавців. Все те доказує, що колись рід людський мав серед своїх предків рибячу істоту і доперва цілий ряд перемін освободив його від сего вигляду.

Отже в погоні за предками роду людського дійшлисьмо вже аж так далеко. Бачилисьмо, що чоловік не повстав відразу на розказ якоїсь висшої істоти, але розвивав ся дуже постепенно. Низші ґатунки зьвірят розвивали ся і змінювали ся, даючи все дальше початок висшим ґатункам. Наслідники одного ґатунку розходили ся в ріжні сторони, жили серед ріжних вніших условин і через се далеко відходили від типу своїх батьків. З ріжних тих синів, якби так висловитись, повставали відрубні ґатунки і так царство зьвірят ставало щораз більше ріжнородним. Аж нарешті одним з синів того малпочоловіка (малполюда) була людська істота, наш безпосередний предок.

Здержалисьмо ся на рибах. Розумієсь, риби не були першими мешканцями землї і найпершими предками чоловіка.

Риби були вже витвором дуже многих перемін, мали серед своїх предків ріжні вигляди ще більше просто збудованих зьвірят як: безхребетних рибок, черваків і т. д., аж нарештї в найдавнїйших добах житя землї стрічаємо зьвірята так дуже прості, що складають ся тільки з одної комірки, з одного клачка зьвірячої матерії, т. зв. протоплязми. І навіть в таких простих зьвірятах мусимо признати наших прапредків, бо вони дали початок висшим зьвірятам, цїлому зьвіринному сьвітови. А чи оставить нас вже тут право Гекля, котрого уживалисьмо до сеї пори на доказ? Нї, воно буде і в сїм випадку доказом!

Чи чоловік не переходить такого розвоєвого часу, коли є такою простою істотою, що зложена з маленького клачка протоплязми, окруженого делїкатною болонкою? Є се отже час, що відповідає тим первісним зьвіряткам. Як відомо, чоловік прецїнь починаєть ся з жіночого яєчка, яке запліднює ся мужеським насїнєм. Отже яєчко се є тою найпростїйшою розвоєвою формою чоловіка а заразом і вказівкою, де належить шукати найдавнїйших предків людсько-

го роду.

Повторяючи вкоротці зміст всего того, що сказалисьмо про походженє людини, мусимо дійти до переконаня, що наука дає нам далеко ліпшу і простійшу відповідь на се цікаве і важне питанє, чим всілякі оповіданя про ліплене чоловіка з глини і т. п. І тільки мусимо бороти ся, щобисьмо мали людські условини житя, а не такі, що й наш предок малполюд не хотівби ними вдоволити ся!

А та засада вічних перемін, вічного розвою, яку бачилисьмо в цілім сьвіті, повинна додати нам надії, що і погане та сумне **нині** мусить уступити перед гарним і ліпшим **завтра!**

———o———o———

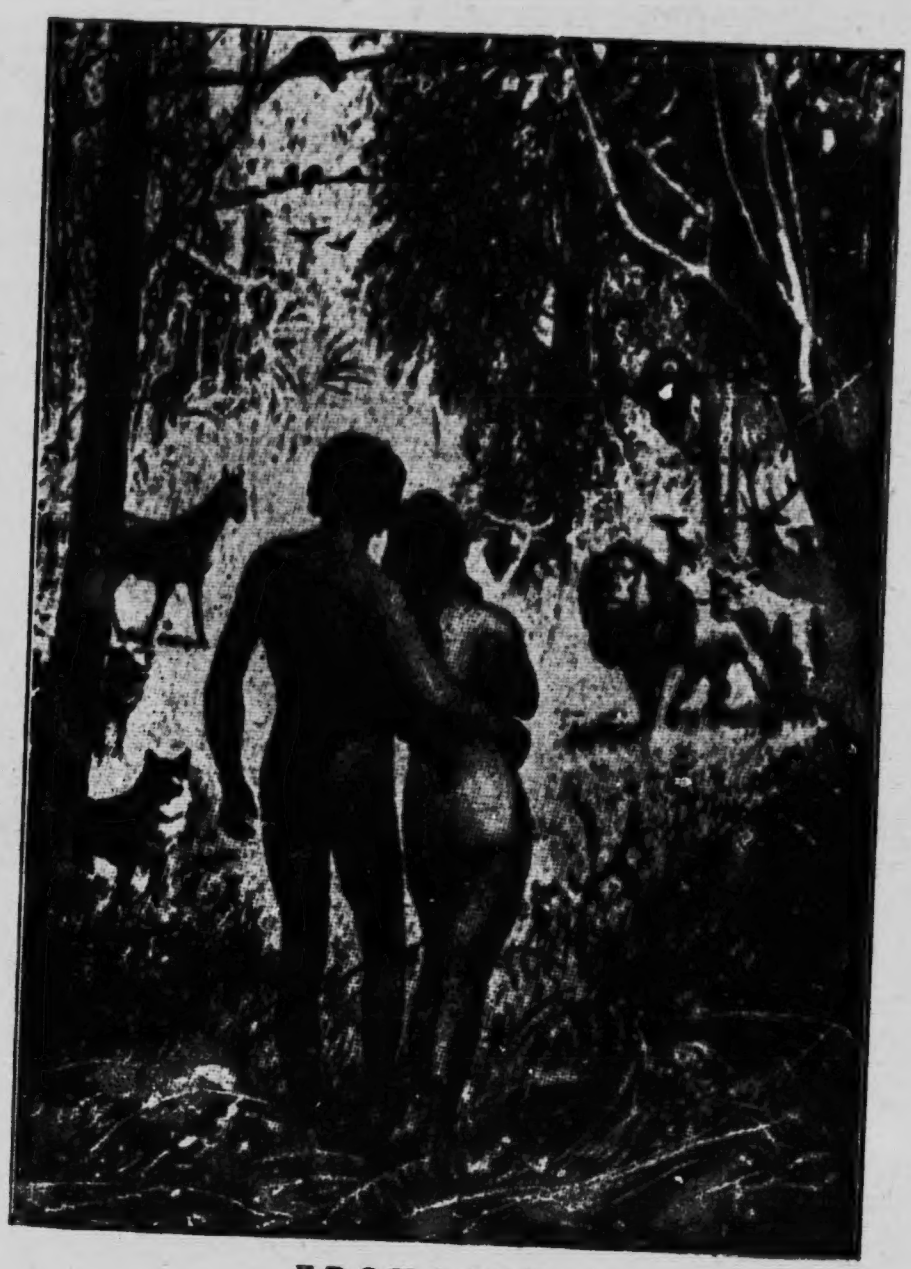

ДВОНОГИЙ

Ціна 15 цт.

Читайте оголошене на слідуючій сторінці.

ЧИТАЙТЕ ПРЕЦІКАВУ КНИЖОЧКУ

КАРЛА ЕВАЛЬДА, п. з.

"ДВОНОГИЙ"

Є се властиво наукова розвідка в формі дуже цікавого оповіданя, в якому автор малює, як чоловік (Двоногий) постепенно завойовував собі найвище становище в зьвіриннім сьвіті, і підвладнював собі на службу других зьвірят.

Оповідане дуже поучаюче і читаєть ся з великим зацікавленем.

ЦІНА ЛИШЕ 15 цт.

Замовленя висилайте на адресу:

UKRAINIAN LABOR NEWS
cor. Pritchard & McGregor Sts.,
WINNIPEG, MAN.

УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИКИ І ФАРМЕРИ!

Вступайте в члени

УКРАЇНСЬКОГО РОБІТНИЧОГО ДОМУ

Заінкорп. 1918 р.

одинокої того рода української робітничої інституції в Канаді, що має за задачу у всяких потребах нести поміч нашим робітникам і фармерам, так тим, що жиють тут за морем, як і тим, що виїздять до старого краю або приїздять зі старого краю сюди.

У всяких справах вдавайте ся до Укр. Роб. Дому, а там дістанете потрібні інформації і пораду а також і товариську поміч.

Піддержуйте свою інституцію морально і матеріяльно а будете самі мати із ньої моральну і матеріяльну користь.

Пишіть до Укр. Роб. Дому так:

The UKRAINIAN LABOR TEMPLE
Pritchard & McGregor Sts., Winnipeg, Man.

КОЖДИЙ

РОБІТНИК І ФАРМЕР ПОВИНЕН ЧИТАТИ ПЕРЕДОВСІМ РОБІТНИЧІ ЧАСОПИСИ!

Чому?

Бо робітнича часопись обговорює кожду подію в краю і в сьвіті лише зі становиска інтересів робочого люду.

Одинокою робітничою часописею в Канаді є

"УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ"

що виходять в Вінніпеґу кождого тижня і коштують лише $2.00 на рік.

Хто читає "Українські Робітничі Вісти", виробляє собі суцільний сьвітогляд і може осудити кожду подію в суспільнім житю.

"УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ" виступають проти кождого лайдацтва поповнюваного на робочім народі.

"УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ" доносять про робітничий рух на цілім сьвіті, про боротьбу робітничої кляси.

Хто хоче знати, як сьвідомі робітники думають про суспільні події, хто хоче навчити ся соціялїстичної думки, нехай читає передовсім "УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ".

Адреса:

"UKRAINIAN LABOR NEWS"
Cor. Pritchard & McGregor Sts.,
Winnipeg, Man.